

liikenteen alkoholitapaukset ovat vähentyneet kautta linjan jopa yli puolella.

Mikä on muutoksen takana?

– Emme osaa vastata siihen tarkasti. Meillä Britanniassa ei vielä ole mahdollista liikenteessä suorittaa satunnaisia puhallustestejä, ja promilerajamme on 0,8 eikä 0,5 kuten teillä Suomessa tai 0,2 kuten Ruotsissa.

– Kampanjoinnin yksittäisiä vaikutuksia taas on vaikea mitata. Joukkotiedotusvälineet ovat kyllä viime vuodet hyvin ahkerasti valistaneet kansalaisasiasta. Ihmiset tuntuvat muuttaneen asenteitaan; rattijuoppous ei ole enää sosiaalisesti hyväksyttävää ja rattijuoppo rinnastetaan murhaajaan.

– Kun katselen omaa käytäytymistäni parikymmentä vuotta taaksepäin, on suoranaisten ihme, että vielä olen elossa! Niin itsestään selvää oli tuohon aikaan hypätä auton

rattiin humalassa. Nyt 14-vuotias Emma-tyttäreni ei astuisi jalallaankaan alkoholia nauttineen kuljettajan autoon.

Martin Plant viittaa EY:hyn. Hänestä on mielenkiintoista nähdä, mitä se säätää eri alueiden terveysstandardeiksi, joista alkoholi ja liikenne tulevat saamaan omansa. Standardit eivät suinkaan yhtenäistä kulttuureja, vaan niiden avulla on tarkoitus luoda jonkinlainen minimiraja myös terveysasioihin.

SUOMI SAA KIITOSTA

Kohteliaana brittinä professori Plant myös kiittelee suomalaista tutkimusta ja valistusta. Hän ottaa erityisesti esille meidän liikenteemme, joka on kieltämättä yksi maailman raittiimmista jokavuotisista rattijuoppovaroitteluista huolimatta (tai juuri siksi). Hän kiittelee suomalaisia siitä, miten järkevästi esimerkiksi liiken-

nejuopumusratsioita järjestetään ja kuljettajia pannaan alkometriesteihin.

Suomalaisten pitkäjänteinen ja tuloksia tuottanut seksuaalikasvatus on huomattu. Nuorten kondomitietoisuus ja valistuksen ennakkoluulottomuus hämmästyttivät brittinuorison käyttäytymistä tutkivaa professoria, ja Alkon ja STAKES:in viinaseksi-video oli hänen mielestään suorastaan ”fabulous”. Siinänsä ei ole mikään ihme, että juuri rajun humalan maassa on tultu miettineeksi alkoholin ja seksin välisiä yhteyksiä pintaa syvemältä ja pilke silmäkulmassa.

– Luin kerran arvion, että suomalaiset ovat kahdessa asiassa ylittämättömiä: he ovat maailman parhaita hiihtäjiä ja he tekevät maailman parasta alkoholitutkimusta.

Olisikohan syytä turvata edes se jäljellä oleva?

LEENA WARSELL

SUURIA MUUTOKSIA SUOMEN ALKOHOLIJÄRJESTELMÄÄN

Suomen alkoholijärjestelmä muuttuu tuntuvasti, mikäli lainsäädäntöä muutetaan alkoholilakityöryhmän esittämällä tavalla.

Työryhmä esittää alkoholin tuonti-, vienti- ja anniskelumonopoliin täydellistä ja valmis-

tusmonopolin osittaista purkamista sekä tukkumyynnimonopolista luopumista asteittain. Nykyisellään säilyisi vain Alkon yksinoikeus vähittäismyyntiin. Lisäksi nykyisen lain Alkolle määräämät viranomaistehtävät siirrettäisiin so-

siaali- ja terveysministeriön alaiselle hallinnolle.

Alkoholilakityöryhmän tehtävänä oli selvittää ETA-sopimuksen ja mahdollisen EY-jäsenyyden aiheuttamia alkoholilainsäädännön muutostarpeita. Se jätti kesäkuussa osittain

erimielisen muistionsa sosiaali- ja terveysministeriölle.

VAPAAEHTOISTA
SOPEUTUMISTA EY:N
SÄÄNNÖKSIIN

Työryhmän työssä on peruslähtökohtana ollut ”alkoholimonopolin sopeuttaminen Euroopan yhteisön periaatteisiin vapaaehtoisesti vaarantamatta kuitenkaan järjestelmän sosiaali- ja terveyspoliittisia lähtökohtia”. Se on tarkastellut ETA-sopimuksen ja Suomen mahdollisen EY:hyn liittymisen vaikutuksia alkoholilainsäädäntöön oikeudellisesta näkökulmasta.

Alkoholin tuotantoa ja kauppaa koskevat säännökset halutaan edelleenkin keskittää sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluvaan erityislainsäädäntöön. Ajatuksena on, että alkoholilaki olisi luonteeltaan keskeiset periaatteet sisältävä puitelaki ja että käytännön yksityiskohdista määrättäisiin pääasiassa alemman tasoisilla säädöksillä.

Alkoholilakiin tulisi edelleenkin sisältyä nykyisen lain keskeinen periaate, jonka mukaan ”alkoholiasioita hoidettaessa ja järjestettäessä on pyrittävä siihen, että alkoholista aiheutuvat haitat ja vauriot muodostuvat mahdollisimman vähäisiksi”.

TUONTI- JA
VIENTIMONOPOLIT
PURETAAN

Alkoholijuomien kaupallinen tuonti on nykyisin Alkon yksinoikeus, samoin väkiviinan tuonti, mutta teollisuudella,

joka käyttää tuotannossaan raaka- tai apuaineena suurehkoja määriä väkiviinaa, on oikeus tuoda sitä.

Työryhmän näkemyksen mukaan alkoholijuomien tuontimonopoli on EY-oikeuden vastainen, eikä sen ylläpitäminen ole mahdollista ETA-sopimuksen tultua voimaan.

Työryhmä esittää maahan tuonnin vapauttamista siltä osin, kuin alkoholijuoma myydään nautintatarkoituksiin ja siitä maksetaan alkoholijuomavero. Jos tuoja tuo juomat omaa elinkeinotoimintaansa varten, hänen tulisi tehdä viranomaisille tuonti-ilmoitus. Verosta vapaisiin teollisiin tarkoituksiin tapahtuva juomien tuonti olisi luvanvaraista, samoin väkiviinan tuonti.

Viranomaiset voisivat rajoittaa jonkin alkoholijuoman maahantuontia, jos tuote katsotaan terveydelle haitalliseksi.

Matkustajien omaan käyttöön tuomia alkoholijuomia koskevat samoin kuin alkoholilähetyksiä koskevat rajoitukset pidettäisiin ennallaan.

Myös alkoholijuomien vienti on Alkon yksinoikeus. Käytännössä kaikki yritykset, joilla on oikeus valmistaa alkoholijuomia, ovat saaneet Alkolta luvan myös maastavientiin. Sen sijaan väkiviinan vienti ei ole Alkon monopoli, vaan vientiä saa harjoittaa se, jolla on väkiviinan valmistusoikeus. Alkon lisäksi muita valmistajia ei tällä hetkellä ole.

Työryhmän mielestä myös kääntäen vientimonopolin ylläpitäminen ei ETA-sopimuksen tultua voimaan ole mahdollista, koska se on EY-oikeuden vastainen. Se esittää alkoholijuomien ja väkiviinan viennin vapauttamista ja samalla sellais-

ta valvontajärjestelmää, joka estää verottoman vientialkoholin väärinkäytön.

Matkustajat saisivat viedä alkoholijuomia ja niitä voisi lähettää ulkomailla olevalle vastaanottajalle rajoituksitta.

VALMISTUS OSITTAIN
VAPAAKSI

Alkoholijuomien ja väkiviinan valmistus on nykyisin Alkon yksinoikeus, mutta Alko voi antaa myös muille yrityksille luvan niiden tehdasmaiseen valmistukseen. Yksityinen alkoholijuomateollisuus valmistaa juomia valmistussopimuksen perusteella Alkon alihankkijana, ja Alko maksaa sille valmistuskorvauksen. Tällä hetkellä yksityisten yritysten ja Alkon kesken vallitsee varsin selkeä työnjako.

Kotona tapahtuva oluen ja viinin valmistus on monopolin ulkopuolella.

ETA-sopimus ei työryhmän mielestä edellytä valmistusmonopolin purkamista, eikä EY:llä ole olemassa oikeudellista tulkintaa, jonka mukaan valmistusmonopoli olisi Rooman sopimuksen vastainen. Työryhmä pitää kuitenkin valmistussopimusjärjestelmää kilpailupoliittisesti ongelmallisena. Lisäksi valmistusmonopolin säilyttäminen ei maahan tuonnin vapautuessa ole enää oikea menetelmä ongelmallisten juomien markkinoilletulon estämiseksi. Sen mukaan monopolista voidaan periaatteessa luopua, mutta toiminnan on oltava luvanvaraista ja valvottua, jotta tuotteista aiheutuviin epäkohtiin voidaan puuttua sosiaali- ja terveyspoliittisin perustein.

Työryhmä esittää väkiviinan valmistusmonopolin kumoamista ja alkoholijuomien valmistusmonopolin purkamista alle 22 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien juomien osalta sekä alkoholijuomien valmistuksen määräämistä luvanvaraiseksi. Kotona tapahtuvaa valmistusta koskevat säännökset jäisivät ennalleen.

TUKKUMYYNTIMONOPOLI KUMOON ASTEITTAIN

Nykyisessä alkoholilaissa ei ole katsottu tarvittavan säännöksiä tukkumyynnistä, koska vähittäismyynti ja anniskelu ovat Alkon yksinoikeuksia. Keskiolulain perusteella Alko voi antaa yksityisille yrityksille tukkumyyntioikeuden. Ravintolat hankkivat alkoholijuomat Alkolta vähittäismyyntihintaan, ja Alko määrää myös keskioluen hinnan.

Mikäli Rooman sopimuksen oikeudellinen tulkinta edellyttää kiistattomasti maahantuontimonopolin purkamista, työryhmä pitää kyseenalaisena, voiko näin katsoa tosiasiallisesti tapahtuneen, jos maahantuojan on myytävä tuotteensa yhdelle ainoalle tukkumyyjälle. Työryhmä katsoo, ettei tukkumyyntimonopolia ole mahdollista pitää yllä siinä muodossa, että monopoli kieltäisi haitalliseksi katsomiensa tuotteiden jakelun tukkumyynnissä tai hinnoittelisi tuotteita alkoholipoliittisin perustein.

Työryhmä esittää tukkumyyntimonopolin purkamista asteittain niin, että se koskee ensimmäisessä vaiheessa korkeintaan 15 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä, käymisteitse valmistettuja al-

koholijuomia. Asteittain etenemistä työryhmä perustelee sillä, että tukkumyynnin vapautumiseen liittyy alkoholikaupan seurattavuutta ja valvontaa koskevia kysymyksiä, jotka ainakin alkuvaiheessa voivat vaikeuttaa koko alkoholikaupan hallittavuutta. Tukkumyynnin pitää tästä syystä ja säädetyn veron maksamisen varmistamiseksi olla luvanvaraista.

Alkoholijuomien erityismyyntiä mm. tieteellisiin tai lääkekäyttöön tarkoituksiin tai diplomaattiedustustoille koskeva monopoli esitetään purettavaksi asteittain muuta tukkumyyntiä vastaavasti ja säädettäväksi luvanvaraiseksi.

VÄHITTÄISMYYNTI ENNALLAAN

Alkoholijuomien vähittäismyynti on kieltolain kumoamisesta ja väkijuomalain säätämisestä lähtien ollut Alkon yksinoikeus, josta ei ole voitu tehdä poikkeusta. Keskiolut irrotettiin monopolista vuoden 1969 alusta, ja Alko voi myöntää myyntioikeuden myös muulle vähittäiskaupalle.

Työryhmän mukaan ETA-sopimuksen vaikutusta vähittäismyyntimonopoliin on vaikea arvioida, eikä EY:ssä ole oikeustapauksia, jotka osoittaisivat, miten EY-oikeus asiaan suhtautuu.

ETA-säännökset ja EY:n oikeuskäytäntö eivät työryhmän käsityksen mukaan vaadi vähittäismyyntimonopolin kumoamista. Tähän perustuen se esittää, että Alkon yksinoikeus alkoholijuomien vähittäismyyntiin säilyisi nykyisen laajuisena. Vähittäismyynnin jär-

jestämisessä olisi tarkoin noudatettava EY:n periaatteita.

Vaikka työryhmä EY:n käytännön mukaisesti esittää, että alkoholijuoman alkoholipitoisuuden alarajaksi tulisi 1,2 tilavuusprosenttia, vähittäismyyntimonopolin piirissä olevien juomien alaraja olisi edelleen 2,8 prosenttia.

Keskioluen myynti olisi luvanvaraista, ja luvan myöntäisi kunta, joka myös suorittaisi valvontaa. Alkon tulisi nykyiseen tapaan pyytää perustettavasta myymälästä kunnan lausunto.

Myynti-ikärajat säilyisivät entisinä, ja päihtyneelle olisi kiellettyä myydä. Alkoholimyymälöiden myyntiaikoja ei sidottaisi muiden kauppojen aukioloaikoihin, vaan ne voisivat olla avoinna enintään klo 8–20, ei kuitenkaan kaikkina päivinä.

ANNISKELU LUVANVARAISTA

Myös alkoholijuomien anniskelu on nykyisin Alkon yksinoikeus, mutta Alko voi myöntää oikeuden myös muille yrittäjille. Valtaosa anniskelusta tapahtuu Alkon myöntämän luvan perusteella, ja Alkon tytäryhtiön osuus anniskeluravintoloiden liikevaihdosta on vain noin kuusi prosenttia.

Luvan saanut ravintoloitsija anniskelee alkoholijuomia Alkon lukuun Alkon kanssa tekemänsä yksityisoikeudellisen sopimuksen perusteella, ja Alko maksaa anniskelukorvauksen määräämällä juomien vähimmäis- ja enimmäishinnan. Anniskelulupia myöntäessään Alko suorittaa tarveharkintaa. Luvan keskioluen an-

niskeluun Alko myöntää lupahdot täyttävälle.

Työryhmän mukaan sen esittämä tuonti-, vienti- ja tukkumyymntimonopoliin kumoaminen johtaa myös anniskelumopolin purkamiseen. Se pitää kuitenkin anniskelutoiminnan säätelemistä tärkeänä ja esittää sen säilyttämistä luvanvaraisena. EY:n tai ETA:n säädöstö ei estä sitä. Lupia myönnettäessä tulisi EY-maiden kansalaisia kohdella tasapuolisesti.

Lupien myöntäminen siirtyisi Alkolta keskioluen osalta kunnille ja muiden juomien osalta sosiaali- ja terveysministeriön alaiselle viranomaiselle. Sen tulisi pyytää kunnalta suostumus anniskeluun kunnan alueella. Lupia myönnettäessä suoritettaisiin edelleen tarveharkintaa, ja lupa voisi koskea vain osaa alkoholijuomista. Luvan voisi nykykäytännöstä poiketen saada myös juomien valmistaja.

Anniskeluhinnoista päättäisi ravintoloitsija, joka myös omistaisi anniskeltavat juomat. Sosiaali- ja terveysministeriöllä olisi oikeus puuttua hinnoitteluun.

MAINONTA KIELLETTYÄ

Alkoholijuomien mainonta kiellettiin Suomessa vuonna 1977. Tätä ennen sitä rajoitettiin ohjein ja suosituksin. Poikkeuksena kiellosta mainonta on sallittua majoitus- ja ravitsemisalalan ammattilehdissä ja ulkomaisissa painotuotteissa, joiden pääasiallinen tarkoitus ei ole alkoholin mainonta, sekä ravintoloissa ja alkoholimyymälöissä. Kieltoa valvoo Alko.

Työryhmä esittää nykyisten

alkoholin mainontaa koskevien säännösten pitämistä voimassa. EY:n säännökset eivät tätä estä. Alkoholijuoman uudesta määritelmästä johtuen mainontakielto koskisi kaikkia alkoholijuomia, joiden alkoholipitoisuus on yli 1,2 tilavuusprosenttia, siis myös nykyistä I veroluokan olutta. Asiallisen tuoteinformaation antamista pitäisi helpottaa.

ALKOHOLIPOLIITTISISTA VAIKUTUKSISTA

Työryhmä on pohtinut alkoholijärjestelmän eri osien alkoholipoliittista merkitystä ja esitystensä alkoholipoliittisia vaikutuksia. Keskeisimpään asemaan se on nostanut vähittäismyynnin. Sen säilyttäminen valtion omistaman alkoholiyhtiön yksinoikeutena on myös tulevaisuudessa keskeinen keino alkoholin kulutuksen säätelyssä. Näin voidaan myös varmimmin säädellä ja valvoa alkoholikauppaa.

Valmistusmonopolin kautta toteutuu alkoholin valmistuksen ja tuotteiden valvonta tehokkaasti, ja ongelmallisten tuotteiden tulo markkinoille voidaan estää. Mikäli monopoli luovutaan, uhkana on kulutusta lisäävien tuotteiden kehittäminen, johon saattaa liittyä uusia markkinointikeinoja. Valmistusmonopoli on kuitenkin sidoksissa mahdollisuuden rajoittaa tuontia alkoholipoliittisin perustein. Jos tähän ei ole mahdollisuutta, työryhmä pitää kyseenalaisena vastaavien tuotteiden valmistamisen estämistä kotimaassa.

Nykyisessä alkoholijärjestelmässä tuontimonopolin merkitys on suuri. Jo pelkkä maa-

hantuonnin vapautuminen näkyy työryhmän mukaan alkoholikaupan yrittäjien ja tuotteiden lukumäärän kasvuna. Kun yhtenä intressinä on mekin lisääminen, se voi merkitä markkinoinnin vastuullisuuden heikkenemistä. Kuppallista tuontimonopolia suurempi merkitys on kuitenkin niillä ehdoilla, joilla kansalaiset saavat tuoda maahan alkoholia. Jos tuontimahdollisuuksia lisätään, kulutusta rajoittava korkeahintajärjestelmä menettää merkitystään.

Vientimonopolin alkoholipoliittinen merkitys on työryhmän mukaan vähäisin.

Tukkumyymntimonopolin kautta voidaan estää ongelmallisten tuotteiden markkinoille pääsy, ja se voi hinnoittelussaan ottaa alkoholipoliittiset tekijät joustavasti huomioon ja tällä perusteella säädellä hintatasoa ja estää hintakilpailun. Jo pelkällä olemassaolollaan se työryhmän mielestä toimii alkoholikauppaa hillitsevästi. Monopolin purkaminen laajentaa yksityisen alkoholielinkeinon toimintavapauksia, mikä työryhmän mukaan voi johtaa uusien markkinointikeinojen käyttämiseen, jolla tukkumyyjä pyrkii lisäämään kulutusta.

Anniskelumopolilla ei työryhmän mielestä ole alkoholipoliittista merkitystä, mutta sen sijaan anniskelutoiminnan sääteleminen alkoholipoliittisin perustein on tärkeää.

Alkoholikaupan vapautuessa ja kilpailun lisääntyessä yksi suurimpia alkoholipoliittisia riskejä työryhmän mielestä on markkinoinnin voimistuminen. Siksi mainontakielto on tärkeä instrumentti alkoholijärjestelmässä.

Alkoholilaisissa ei ole säännöksiä alkoholitutkimuksesta ja -valistuksesta. Alkon hallinto-neuvostolle on annettu tehtäväksi seurata alkoholiolojen kehitystä. Tämän ja lain ns. periaatepykälän perusteella Alko on harjoittanut laajaa tutkimus-, valistus- ja julkaisutoimintaa sekä tietopalvelua ja tielastointia.

Työryhmä pitää tärkeänä näiden toimintojen jatkumisen turvaamista ja esittää, että alkoholilaisissa säädetään alkoholiyhtiön tehtäväksi huolehtia alkoholiolojen seurannan ja kehittämisen edellyttämästä

tutkimuksesta sekä harjoittaa tiedotusta ja valistusta. Tässä vaiheessa toiminta rahoitettai-siin alkoholijuomaverosta.

Tukkumyynnin lopullisen vapauttamisen yhteydessä selvitetään, miten alkoholin tuotannon ja kaupan eri osapuolet osallistuvat rahoitukseen. Lisäksi selvitetään tämän toiminnan samoin kuin yliopistollisen alkoholitutkimuksen asema sekä ehkäisevän päihdetyön ja hoidon rahoitus tulevaisuudessa.

EI YKSIMIELINEN

Kaksi työryhmän jäsentä jätti muistioon eriävän mielipiteen.

Heidän mielestään tukkumyyntiä ei olisi vapautettava edes asteittain ja anniskelu- ja vähittäismyyntiluvista olisi päätettävä samassa valtionhallinnon yksikössä, jolloin Alko ei saisi itse päättää myymälöiden perustamisesta. He eivät pidä järkevänä Suomen yksipuolista pyrkimystä sopeuttaa alkoholijärjestelmäänsä integraatiovaatimusten mukaisesti ja katsovat, että eurooppalaisten valtioiden olisi pyrittävä alkoholihaittoja torjuvaan järjestelmään, jolle WHO:n European Alcohol Action Plan vuodelta 1992 antaa perustaa.

JORMA HENTILÄ

KETTIL BRUUN SOCIETY KOKOONTUI KRAKOVASSA

Kettil Bruun Societyn 19. vuosittainen epidemiologiasymposiumi järjestettiin 7.–11.6. 1993 Krakovassa Puolassa. Kokouksen käytännön järjestelyt oli hoidettu erinomaisesti. Tänä vuonna kesäsymposiumiin osallistui 110 tutkijaa 24 eri maasta. Varsinaisessa symposiumissa kuultiin lähes 80 esitystä. Ohjelmaan sisältyi myös tiistai-iltapäivän neljä työryhmäkokoontumista sekä torstai-iltapäivän keskustelutunto aiheenaan ”märät, kuivat ja raittiit kulttuurit”. Osanottajamäärän voi sanoa myötävaikuttaneen kokouksen

onnistumiseen siten, että tänä vuonna tarvittiin vain kaksi rinnakkaisistuntoa ja silti jokaisena aamupäivänä kyettiin osa papereista käsittelemään yleisistunnoissa.

Varsinaista kesäsymposiumia oli edeltänyt kolmen työryhmän toiminta kesäkuun 4. päivästä alkaen. Nämä esikokoukset olivat Klaus Mäkelän johtaman AA-projektin työkokous, Ole-Jørgen Skogin vetämän kansainvälisen alkoholi ja itsemurhat -projektin kokous sekä Christa Appelin ja Christoffer Tigerstedtin koolle kutsuma kvalitatiivisen tutki-

muksen kysymyksiä käsittelevä työryhmä. Ennen kokouksen varsinaista avausta järjestettiin lisäksi didaktinen seminaari. Sen veti Jussi Simpura, ja seminaarin aiheena oli juomatapojen ja sosiaalisten ongelmien vertailu. Erityisesti merkkinä Simpura käytti Baltica-projektia.

Kesäkokouksen ohjelmassa oli myös seuran puheenjohtajuuden vaihtuminen. Keväällä järjestetyn jäsenäänestyksen tuloksena Pia Rosenqvist luovutti puheenjohtajuuden seuraaviksi kahdeksi vuodeksi Norman Giesbrechtille Toron-